

ΒΑΓΝΕΡΙΚΟΣ ΕΠΙΓΟΝΙΣΜΟΣ

ΚΑΙ ΒΑΓΝΕΡΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ

(ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΜΑΣΤΟΡΑ)

Ἐγγραφα τελευταίως ἐξ ἀφορμῆς τῆς παραστάσεως τοῦ «Πρωτομάστορα» τοῦ κ. Καλομοίρη, ὅτι ὁ βαγνερικὸς ἐπιγονισμὸς ἔχει ἤδη καταδικασθῆ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὡς ἀντιπροσωπεύων μίαν νοσηρὰν καὶ ἄγονον μουσικὴν περίοδον δουλοπρεποῦς ὑποταγῆς ἐνίων συνθετῶν εἰς τὰς βαγνερικὰς ἀρχάς, μέχρι τοῦ βαθμοῦ τελείας ἐκμηδενίσεως τῆς προσωπικότητός των. Τοῦτο ὅμως, ἀπὸ ὅ,τι ἐδιάθασα, παρερμηνεύθη ἀπὸ μερικοῦς, καὶ δι' αὐτὸ δὲν μοῦ φαίνεται ἄσκοπον νὰ ἐξηγήσω μὲ ὀλίγα λόγια τὸ τί ἤθελα νὰ εἰπῶ.

Ὁ Βάγνερ, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς, μεταξὺ ὄλων τῶν μεγάλων μουσουργῶν, ἀποτελεῖ μίαν ὅλως διόλου ξεχωριστὴν φυσιογνωμίαν, ὄχι μόνον διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν του καὶ διὰ τὸ ἐπαναστατικόν του πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ διότι ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἀτομικοὺς μουσουργοὺς καθ' ἑποχῆς. Ἡ ξεχωριστὴ αὐτῆ ἀτομικότης τοῦ μεγάλου συνθέτου εἶνε τόσον εἰδική, ὥστε νὰ θεωρῆται ὡς δόγμα πλέον ὅτι τὸν μεγαλοφάνταστον δημιουργὸν τῆς τετραλογίας κανεῖς δὲν δύναται νὰ μιμηθῆ. Ἀπόδειξις τούτου ἔστω ὅλη ἡ σειρά τῶν διαδόχων του, τοὺς ὁποίους ἡ ἱστορία χαρακτηρίζει ὡς ἀπλοῦς Ἐπιγόνους του.

Οἱ Ἐπίγονοι τοῦ Βάγνερ προσεπάθησαν νὰ μιμηθοῦν δουλοπρεπῶς τὸ σύστημα τοῦ μεγάλου συνθέτου, ἀντιγράψαντες τὴν τεχνοτροπίαν του χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἰδιοφυΐαν του. Πρὸ τῆς βαγνερικῆς πιέσεως ἡ προσωπικότης των ἔπαθε τελείαν παράλυσιν, καὶ μόνον μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἀνεδείχθησαν ἐπιδεξιότατοι τεχνῖται, καταπληκτικῶς κάτοχοι ὄλων, καὶ τῶν τολμηροτέρων μέσων. Ἡ παραγωγή των ὅμως, σημειώνει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς, ὡς ἤδη εἶπα, μίαν ἀνευ πραγματικῆς ἀξίας καὶ καταδικασμένην περίοδον, ἡ ὁποία ἀνήκει πλέον εἰς τὸ παρελθόν, τὸ νὰ

παρουσιασθῆ δὲ κανεῖς σήμερον ἀκολουθῶν εἰς εὐρείαν κλίμακα τὴν βαγνερικὴν τεχνοτροπίαν, εἶνε πράγμα σχεδὸν ἀστείον, καθότι ἔρχεται μὲ καθυστέρησιν πενήντα ἐτῶν, ὄχι δημιουργῶν κάτι, ἀλλὰ μιμησοῦμενος ἓνα σύστημα τὸ ὁποῖον, ὄχι μόνον οὐδεὶς, καὶ ἐκ τῶν μεγαλειτέρων εἰς δύναμιν τεχνικῶς συνθετῶν ἠδυνήθη νὰ μιμηθῆ, χωρὶς νὰ πάθῃ τελείαν χρεωκοπίαν ἢ προσωπικότης του, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁποῖον ὡς στενῶς συνδεόμενον, μὲ τὴν ὄλως εἰδικὴν ἀτομικότητα τοῦ δημιουργοῦ του, ἑκατὸν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ προσαρμοσθῆ εἰς τὴν προσωπικότητα καὶ εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἄλλων συνθετῶν.

Ἄν ὁμοῦς τὸν Βάγνερ δὲν εἶνε δυνατόν καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸν μιμηθῆ κανεῖς, δὲν ἔπεται ὅτι δὲν εἴμπορεῖ καὶ νὰ δεχθῆ, ἐν μέτρῳ καὶ εἰς μερικὰς του ἀρχὰς, τὴν ἐπίδρασιν του, ἢ ὁποῖα ὑπῆρξε καὶ εἶνε πραγματικῶς εὐεργετικὴ εἰς τὸ παγκόσμιον μελοδραματικὸν θέατρον. Ἄλλο βαγνερικὸς ἐπιγονισμὸς καὶ ἄλλο βαγνερικὴ ἐπίδρασις. Ἡ βαγνερικὴ ἐπίδρασις ἔσωσε πρὸ πολλοῦ τὸ μελόδραμα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς παλαιᾶς συνθήκης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μουσικὴ εἶχεν ἓνα ὠρισμένον καλοῦπι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθῆ τὸ κάθε ποιητικὸν κείμενον. Ἡ βαγνερικὴ ἐπίδρασις ἴσχυσεν ὥστε νὰ καθιερωθῆ εἰς τὸ νεώτερον θέατρον ἡ ἀρχὴ τοῦ θέτειν εἰς τὸ δράμα τὴν μουσικὴν ὡς δούλην τῆς ποιήσεως, καὶ τοῦτο πρὸς ἄφελος τῆς ψυχολογικῆς ἀληθείας. Ἐπίσης, χάρις εἰς τὴν βαγνερικὴν ἐπίδρασιν ἔπαυσε πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ μελόδραμα ἡ συνήθεια τοῦ διακόπτειν τὴν δράσιν μὲ ἄριες, καθατίνες, ντουέττα, κοντσερτάτα, κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα, μὲ ξεχωριστὰ δηλαδὴ κομμάτια τὰ ὁποῖα ἐφέροντο ἀπὸ πρὸν συνθέτην προσκολλημένα εἰς τὸν κορμὸν τῆς ὑποθέσεως ὡς τὰ μαργαριτάρια ἐνὸς περιδεραίου. Ἀκόμη εἰς τὴν βαγνερικὴν ἐπίδρασιν ὀφείλεται ἂν τὸ νεώτερον μελόδραμα ἐπιδιώκῃ, εἰς ἓν ἁρμονικὸν σύνολον, τὴν ἔνωσιν τῆς ὀρχήστρας μὲ τὸ ἐπὶ σκηνῆς ἄσμα, χωρὶς νὰ εἶνε, ὅπως ἄλλοτε, ἡ πρώτη ἓνα ἀπλοῦν μέσον συνοδείας τοῦ δευτέρου.

Ἡ βαγνερικὴ ἐπίδρασις ἐπεξετάθη ἐφ' ὅλων τῶν σχολῶν, δὲν ὑπάρχει δὲ εἰς τὸν κόσμον συνθέτης καὶ τρίτης κατηγορίας ἀκόμη, ὁ ὁποῖος νὰ ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος ἀπ' αὐτὴν.

Μερικὰς ὁμοῦς ἀρχὰς καὶ μερικοὺς νόμους τοὺς ὁποῖους ἔθεσεν εἰς τὸ ἔργον του ὁ Βάγνερ (ἢ ἱστορία πλέον μᾶς τὸ διδάσκει) εἶνε σφάλμα μέγιστον νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ κανεῖς πιστῶς, ὅπως π.χ. ἡ συστηματικὴ χρῆσις τῶν λαϊτ μοτιβ, ὅπως τὰ ἐννοεῖ καὶ τὰ μεταχειρίζεται οὗτος. Ὁ μέγας συνθέτης τῆς τετραλογίας καὶ μέγας διώκτης τῆς παλαιᾶς συνθήκης ἔδεν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ κάποιαν δόσιν σχολαστικότητος καὶ ὑπερβολῆς δημιουργῶν τὸ διὰ τῶν λαϊτ μοτιβ σύστημά του, καὶ προσπαθῶν αὐστηρῶς καὶ χωρὶς συγκατάβασιν νὰ τηρήσῃ αὐτό. Εἶνε κοινὴ πλέον ἢ γνώμη ὅλων τῶν διασήμεων κριτικῶν ὅτι ὁ Βάγνερ, εἶνε ἀληθῶς μέγας

εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ ἔργου του εἰς τὰ ὁποῖα, λησμονῶν τὰς θεωρίας του καὶ παύων νὰ δημιουργῇ μουσικὴν κατὰ πρόγραμμα, ἀφίνεται ἐξ ὁλοκλήρου ἐλεύθερος εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ἐμπνεύσεώς του.

Τὸ σύστημα τῶν λαΐτ μοτίβ, μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ εὐρύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐννοεῖ αὐτὸ ὁ Βάγνερ, ἐγκαταλελειμμένον πλέον καὶ ἄχρηστον εἰς τὰς γενικάς του γραμμάς, δὲν ἔχει παρὰ μίαν μικρὰν ἀπήχησιν εἰς τὸ νεώτερον μελόδραμα, οἱ συνθέται τοῦ ὁποῖου πρὸς ἔκφρασιν καὶ ἐξεικόνισιν ὠρισμένων προσώπων καὶ ὠρισμένων αἰσθημάτων, καταφεύγουν ποῦ καὶ ποῦ εἰς τὰ λεγόμενα richiami di tema, (ἀνακλήσεις θέματος) ψυχολογικῆ ἰδιότητος τῆς μουσικῆς ἢ ὁποῖα συναντᾶται καὶ εἰς ἔργα προβαγνερείου εποχῆς.

Σήμερον, ἀκόμη, ἤρχισε νὰ ἐννοῆται ὅτι καὶ εἰς ἄλλας θεωρητικὰς του ἀρχὰς ὁ Βάγνερ ἐφάνη ὀλίγον ὑπερβολικός. Ἡ θεωρία του π.χ. ὅτι ἡ μουσικὴ ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ κατὰ βῆμα τὴν ποίησιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ δράματος, ἔχει μὲν μίαν βάσιν ψυχολογικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ δημιουργεῖ μίαν νέαν συνθήκην, ἀπὸ δὲ μερικὰς ἐνδείξεις τὰς ὁποίας παρουσιάζει τὸ νεώτερον θέατρον, δὲν εἶνε τολμηρὸν νὰ προμαντεύσῃ κανεὶς ὅτι εἰς τὸ μουσικὸν δράμα τοῦ μέλλοντος, δὲν θὰ ὑπηρετῇ ἡ μουσικὴ τὴν ποίησιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ δράματος, ἀλλὰ ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις καὶ ὅλαι αἱ τέχναι θὰ ὑπηρετοῦν τὴν ψυχὴν τοῦ δράματος, ἢ καθεμία ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀποστολῆς της, εἴτε ἠνωμένοι εἴτε χωριστὰ ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην.

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὴν συνεχῆ μελωδίαν, τὴν ἀοριστίαν τοῦ ρυθμοῦ, τὴν αἰσθησὶν ἐλλείψεως συμμετρικῆς μορφῆς εἰς τὴν βαγνερικὴν προσωδίαν, αὐτὰ εἶνε συστατικὰ στενωῶς συνδεόμενα μὲ τὴν μεταφυσικὴν ἀντίληψιν τοῦ συνθέτου τῆς τετρατολογίας, καὶ ἐπιφάνως μὴ δυνάμενα νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐκ συστήματος εἰς τὸ νεώτερον μελοδραματικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον κατὰ προτίμησιν, ἂν ὄχι ἐξ ὁλοκλήρου, διερμηνεύει τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, φέρον μίαν ἐντονὸν πνοὴν ρεαλισμοῦ καὶ τοῦτο ὡς συνέπεια μιᾶς προοδευτικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὴν ὁποίαν ὁ Βάγνερ πολὺ περισσότερον ὁπαδὸς τοῦ Σοπεργάουερ παρὰ φίλος τοῦ Νίτσε, δὲν ἐπρόφθασε νὰ παρακολουθήσῃ.